

Катерина Шабаліна

переможець Всеукраїнської студентської олімпіади з правознавства, студентка шостого курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків, Україна)
catherine.chabalina@gmail.com

УДК 347.93

ДОТРИМАННЯ ВИМОГИ РОЗУМНОСТІ СТРОКУ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. Невід’ємним елементом права на справедливий судовий розгляд, який безпосередньо закріплений у п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, є розумний строк судового розгляду. Чинний Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) містить багато новел, які так чи інакше стосуються питання дотримання розумних строків розгляду справ. Ідеться передусім про закріплення у цивільному процесуальному законодавстві поняття “розумний строк” та розумності строків як одного з основних принципів цивільного судочинства, реформування підготовчого провадження, введення процедури спрощеного провадження та інституту врегулювання спору за участю судді, регламентацію положень щодо неприпустимості зловживання процесуальними правами з метою затягування розгляду справи та відповідальності за вчинення зазначених дій. На сьогодні ці питання є малодослідженими, а тому важливим є їхній аналіз у контексті реформи цивільного процесуального законодавства.

Метою статті є аналіз основних змін у цивільному процесуальному законодавстві, зумовлених прийняттям ЦПК України у редакції 2017 р., які стосуються тривалості розгляду судових справ, нових для цивільного процесуального законодавства інститутів, спрямованих на процесуальну економію та зменшення навантаження на суди, а також оцінка відповідності положень чинного ЦПК України міжнародним стандартам справедливого судочинства.

У статті зазначаються критерії, які враховуються при оцінці строку як розумного, а також момент початку та закінчення цього строку. Вказується на наявність в Україні проблеми невиконання судових рішень упродовж розумного строку. Порівнюється природа розумного строку за ЦПК України в редакції 2004 р. та чинним ЦПК України. Розглянуто особливості нових для цивільного процесуального законодавства інститутів: спрощеного провадження, підготовчого провадження, врегулювання спору за участю судді, зловживання процесуальними правами.

© Катерина Шабаліна, 2018

Наголошується на необхідності впровадження механізму захисту від дій судді, які призводять до затримок у розгляді справи, зокрема, обмеження дискреційних повноважень, встановлення відповідальності суддів за затягування справи та надання особам можливості оскарження неправомірних дій або бездіяльності суддів, що призводять до надмірної тривалості розгляду справ.

Ключові слова: право на справедливий судовий розгляд; розумний строк судового розгляду; ефективний засіб правового захисту права на справедливий судовий розгляд упродовж розумного строку; Європейський суд з прав людини; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція)¹ запровадила дієвий та ефективний механізм захисту широкого кола прав і свобод особи, серед яких особливе місце посідає право на справедливий суд. Відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції: ‘Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов’язків цивільного характеру’².

Невід’ємним елементом права на справедливий судовий розгляд, який безпосередньо закріплений у п. 1 ст. 6 Конвенції, є розумний строк судового розгляду³.

У науковій літературі проблематику реалізації права на справедливий суд, зокрема в контексті розумності строків судового розгляду, висвітлено у працях таких вітчизняних учених, як В. Комаров, Н. Сакара, Т. Цувіна, О. Гончаренко, С. Шевчук та ін. Однак зазначені дослідження були присвячені переважно загальній характеристиці права на справедливий судовий розгляд та розумності строків як одного з його елементів, вивченню критеріїв оцінки розумності строку розгляду справи, розроблених Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ), проблемам додержання розумних строків у національному законодавстві тощо. Водночас нині важливим є дослідження цих питань у контексті реформи цивільного процесуального законодавства.

Чинний Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) містить багато новел, які так чи інакше стосуються питання дотримання розумних строків розгляду справ. Ідеться передусім про закріплення у цивільному процесуальному законодавстві поняття “розумного строку”, реформування підготовчого провадження, введення процедури спрощеного провадження та інституту врегулювання спору за участю судді, регламентацію положень щодо неприпустимості зло-

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 15.01.2018).

² Там само.

³ Там само.

вживання процесуальними правами з метою затягування розгляду справи та відповідальності за вчинення зазначених дій.

Метою дослідження є аналіз основних змін у цивільному процесуальному законодавстві, зумовлених прийняттям ЦПК України у редакції 2017 р., які стосуються тривалості розгляду судових справ, нових для цивільного процесуального законодавства інститутів, спрямованих на процесуальну економію та зменшення навантаження на суди, а також оцінка відповідності положень ЦПК України міжнародним стандартам справедливого судочинства.

При тлумаченні поняття “*ratione temporis*” ЄСПЛ використовує загальноновизнані критерії, які повинні враховуватися при оцінці певного строку як розумного, а саме: складність справи, поведінку заявника, поведінку державних органів, значущість питання для заявника⁴, та визначає момент початку та закінчення цього строку. Перебіг строку у справах про цивільні права та обов’язки відраховується з моменту порушення справи у суді, а в окремих випадках може братися до уваги більш ранній період, безпосередньо не пов’язаний із судом. Цей строк може обчислюватися, наприклад, з моменту подання заяви до адміністративного органу, якщо попередня адміністративна процедура обов’язково має передувати поданню позову до суду⁵. Закінчення тривалості розумного строку пов’язується з ухваленням остаточного рішення суду та його виконанням.

Оскільки відповідно до практики ЄСПЛ виконання судових рішень є невід’ємною частиною цивільного процесу⁶, гарантії, передбачені у п. 1 ст. 6 Конвенції щодо розумності строків судового розгляду, повинні застосовуватися і на стадії виконання рішення. Однак в нашій країні дуже гостро постала проблема невиконання судових рішень, яка досі залишається невирішеною. На сьогодні Україна на четвертому місці в Європі за кількістю скарг, які перебувають на розгляді в ЄСПЛ. Так, станом на 1 січня 2018 р. 12,6 % усіх скарг (а це 7 100) про порушення прав і свобод, закріплених у Конвенції, – скарги проти України⁷. Минулого року наша держава була на першому місці за цим показником, адже на розгляді у ЄСПЛ перебувало понад 18 тисяч скарг проти України. Проте таке різке зменшення пов’язане з безпрецедентним рішенням у справі

⁴ Brogan and auters contre Royaume-Uni: Jugement de la Cour européenne des Droits de l’Homme, Strasbourg 29 novembre 1988 (Requête no. 11209/84 et al.) <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62007>> accessed 15 January 2018.

⁵ Guincho contre Portugal: Jugement de la Cour européenne des Droits de l’Homme, Strasbourg 10 juillet 1984 (Requête no. 8990/80 et al.) <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62055>> accessed 15 January 2018.

⁶ Hornsby contre Grece: Jugement de la Cour européenne des Droits de l’Homme, Strasbourg 19 mars 1997 (Requête no. 18357/91) <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62579>> accessed 15 January 2018.

⁷ European Court of Human Rights. Statistics on Judgments by State <http://www.echr.coe.int/ Documents/ Stats_pending_2018_BIL.pdf> accessed 15 January 2018.

“*Burmich and others v. Ukraine*”⁸, за результатами ухвалення якого ЄСПЛ вилучив зі свого реєстру понад 12 тисяч заяв проти України, що стосувалися невиконання рішень національних судів, передавши їх на розгляд Комітету Міністрів Ради Європи. ЄСПЛ констатував, що незважаючи на значний проміжок часу, який минув після винесення пілотного рішення у справі “*Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukraine*”⁹, Уряд України досі не вжив необхідних загальних заходів, здатних подолати першопричини системної проблеми, встановленої ЄСПЛ, і запровадити ефективний засіб захисту, який міг би забезпечити відшкодування на національному рівні усім потерпілим.

Все це свідчить про відсутність ефективного механізму захисту прав громадян на розгляд справи та виконання судового рішення упродовж розумного строку і вимагає вжиття заходів, без яких неможливо належним чином реалізовувати гарантії п. 1 ст. 6 Конвенції у національному правопорядку.

ЄСПЛ неодноразово зауважував, що п. 1 ст. 6 Конвенції покладає на державу обов’язок організувати свої судові системи так, щоб суди могли розглядати справи у розумні строки. Проте ЄСПЛ ніколи не визначав поняття розумності строків за допомогою кількісних показників. З аналізу практики ЄСПЛ щодо тлумачення положення “розумний строк” вбачається, що строк, який можна визначити розумним, не може бути однаковим для всіх справ і було б неправильно встановлювати один строк у конкретному часовому виразі для усіх випадків¹⁰.

У статті 157 ЦПК України в редакції 2004 р. було встановлено: ‘Суд розглядає справи протягом *розумного строку* (курсив наш. – К. Ш.), але не більше двох місяців з дня відкриття провадження у справі, а справи про поновлення на роботі, про стягнення аліментів – одного місяця’¹¹. На нашу думку, така редакція містила багато недоліків. По-перше, у статті вживався термін “розумний строк”, однак не надавалося тлумачення цього поняття. По-друге, не були визначені критерії, за допомогою яких слід оцінювати розумність строку. По-третє, закріплювалося поняття “розумності” і в той же час встановлювалися конкретні часові межі, що прямо суперечило природі “розумного строку”. Звертаючись до регламентації положень щодо “розумного строку” відповідно до ЦПК Украї-

⁸ *Burmich and others v. Ukraine*: Jugement de la Cour européenne des Droits de l’Homme, Strasbourg 12 octobre 2017 (Requête no. 46852/13) <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178082>> accessed 15 January 2018.

⁹ *Yuriy Nikolayevich Ivanov contre Ukraine*: Jugement de la Cour européenne des Droits de l’Homme, Strasbourg 15 octobre 2009 (Requête no. 40450/04) <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95032>> accessed 15 January 2018.

¹⁰ *H. contre France*: Jugement de la Cour européenne des Droits de l’Homme, Strasbourg 24 octobre 1989 (Requête no10073/82) <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/rus/pages/search.aspx?i=001-62060>> accessed 1 February 2018.

¹¹ Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 16.

ни в редакції 2004 р., можна було зробити висновок про віднесення його до *службових строків*, тобто до строків, протягом яких суд зобов'язаний розглянути справу. Тому варто погодитися із тим, що неправильним було положення ч. 2 ст. 157 ЦПК України у редакції 2004 р., яка встановлювала для суду можливість *продовжити розгляд справи* не більше як на один місяць *за клопотаннями сторони*. Вказане положення суперечило сутності службових строків, що адресуються суду, а не сторонам, які за власною ініціативою не можуть знімати з суду обов'язки, закріплені в законі¹². Загалом аналіз ЦПК України в редакції 2004 р. свідчить про те, що строки були врегульовані більш загальним чином та були значно коротшими за тривалістю.

Стаття 2 чинного ЦПК України закріплює як один із основних *принципів* цивільного судочинства *розумність строків розгляду справи судом*. Із формулювання статті випливає, що цей строк також відноситься до *службових*. Отже, можна зробити висновок, що законодавцем закріплено необхідність дотримання виключно службового строку. Водночас ч. 2 ст. 121 закріплює поняття розумного строку: «Строк є розумним, якщо він передбачає час, достатній, з урахуванням обставин справи, для вчинення процесуальної дії, та відповідає завданню цивільного судочинства»¹³. Тлумачення зазначеного положення законодавства дає змогу зробити висновок, що вимога розумності строків висувається і до процесуальних строків, тобто строків, які встановлюються законом або судом для вчинення процесуальних дій учасниками справи та їх представниками. На нашу думку, така позиція дещо не узгоджується із положеннями практики ЄСПЛ, який розглядає поняття «розумний строк» саме у контексті службових строків, тобто строків, протягом яких суд розглядає справу, і не оцінює розумність процесуальних строків вчинення учасниками справи їх процесуальних дій.

Не можна не звернути увагу і на збільшення тривалості строків, встановлених законом для вчинення процесуальних дій, порівняно з ЦПК України в редакції 2004 р. Наприклад, згідно з ч. 4 ст. 122 питання про відкриття провадження у справі або про відмову у відкритті провадження у справі суддя вирішував *не пізніше трьох днів* із дня надходження заяви до суду. Відповідно до ч. 1 ст. 187 ЦПК України суд відкриває провадження у справі протягом *п'яти днів* з дня надходження позовної заяви. Відповідно до ч. 1 ст. 354 ЦПК України апеляційна скарга на рішення суду подається протягом *тридцяти днів*, а на ухвалу суду – *протягом п'ятнадцяти днів* з дня його (її) проголошення. За ЦПК України в редак-

¹² Н Сакара, *Проблема доступності правосуддя у цивільних справах: монографія* (Право 2010) 170.

¹³ Цивільний процесуальний кодекс України (н 11).

ції 2004 р. ці строки були коротшими, відповідно 10 днів – на рішення суду та 5 днів – на ухвалу¹⁴. Отже, зміст положень чинного ЦПК України свідчить про збільшення тривалості строків, що відображає реальний стан розгляду справ.

Поряд із цим, на нашу думку, дослідження проблеми розумності строків судового розгляду не повинно обмежуватися лише виділенням окремих видів строків та визначенням їхньої сутності. Так, варто зазначити, що ЦПК України відтепер містить низку інститутів, спрямованих на процесуальну економію та зменшення навантаження на суди. До них, зокрема, можна віднести: спрощене позовне та наказне провадження, підготовче провадження, інститут врегулювання спору за участю судді, процесуальні та компенсаторні засоби боротьби зі зловживанням процесуальними правами.

По-перше, ЦПК України у редакції 2017 р. передбачений розгляд справ у порядку спрощеного позовного провадження, яке призначене для розгляду малозначних справ, справ, що виникають із трудових правовідносин, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетом є швидке вирішення справи (ч. 4 ст. 19 ЦПК України)¹⁵. У юридичній літературі зауважується, що на європейському рівні розмежовуються такі поняття, як “прискорені” та “спрощені” провадження та процедури. У першому випадку акцент робиться на темпоральній ознаці цивільного процесу, тобто на скороченні строків розгляду або вирішенні певних питань невідкладно, причому як із застосуванням звичайної процедури (як, наприклад, у ст. 157 ЦПК України в редакції 2004 р. було закріплено скорочений строк розгляду справ про поновлення на роботі та справ про сплату аліментів), так і окремих процедур, що мають відносно автономний характер (зокрема, процедура забезпечення доказів до подання позовної заяви, процедура забезпечення позову тощо). Проте якісні структурні зміни процесуальної форми пов’язуються лише із поняттям “спрощені провадження та процедури”¹⁶.

Відповідно до ст. 274 чинного ЦПК України у порядку спрощеного провадження розглядаються малозначні справи та справи, що виникають із трудових відносин. При цьому малозначними визнаються: 1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких

¹⁴ Цивільний процесуальний кодекс України (н 11).

¹⁵ Там само.

¹⁶ Олег Ткачук, ‘Реалізація судової влади у цивільному судочинстві України: структурно-функціональний аспект’ (автореф дис д-ра юрид наук, Харківський національний університет імені В Н Каразіна, 2016) 18.

перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (ч. 6 ст. 19 ЦПК України)¹⁷. У порядку цього провадження може бути розглянута будь-яка інша справа, віднесена до юрисдикції суду, за винятком спорів, зазначених у ч. 4 ст. 274 ЦПК України (щодо спадкування, приватизації державного житлового фонду, визнання необґрунтованими активів та їх витребування тощо). Критеріями визначення форми провадження відповідно до ч. 3 ст. 274 ЦПК України є: ціна позову; значення справи для сторін; спосіб захисту; категорія та складність справи; обсяг та характер доказів; кількість учасників справи; значний суспільний інтерес до справи; думка сторін щодо порядку розгляду¹⁸.

Елементами “спрощення” цивільної процесуальної форми у цьому разі є: 1) відсутність підготовчого засідання; 2) проведення першого судового засідання у справі не пізніше тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі; 3) можливість розгляду справи без повідомлення сторін за наявними матеріалами; 4) особливості принципу змагальності, які полягають у тому, що суд досліджує докази і письмові пояснення, викладені у заявах по суті справи, а у випадках розгляду справи з викликом учасників також заслуховує їхні пояснення та показання свідків; 5) відсутність судових дебатів (ст. 279 ЦПК України)¹⁹. Суд розглядає справи у порядку спрощеного позовного провадження протягом *розумного строку*, але не більше шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі (ст. 275 ЦПК України)²⁰. Отже, у чинному ЦПК України йдеться саме про “спрощене”, а не “прискорене” провадження, адже акцент робиться передусім на якісних змінах процесуальної форми. Скорочення тривалості процедури розгляду справ є наслідком такого спрощення. На нашу думку, введення спрощеного провадження є позитивним кроком, що відповідає загальносвітовим тенденціям.

По-друге, позитивний вплив на дотримання процесуальних строків та діяльність судової системи загалом повинно мати реформування підготовчого провадження. Відповідно до ч. 3 ст. 190 ЦПК України підготовче провадження має бути проведене протягом шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі. У виняткових випадках для належної підготовки справи для розгляду по суті цей строк може бути продовжений не більше ніж на тридцять днів за клопотанням однієї зі сторін або з ініціативи суду. Отже, ця стадія є досить тривалою, на відміну від стадії провадження у справі до судового розгляду, яка не мала чітких часових меж. Для виконання завдання підготовчого провадження в кожній су-

¹⁷ Цивільний процесуальний кодекс України (н 11).

¹⁸ Там само.

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само.

довій справі, яка розглядається за правилами загального позовного провадження, проводиться підготовче засідання (ч. 1 ст. 196 ЦПК України)²¹. Таким чином, проведення підготовчого засідання, на відміну від попереднього судового засідання, є обов'язковим.

На цій стадії суд повинен вирішити низку процедурних питань, як-от: остаточно визначити предмет спору та характер спірних правовідносин, склад учасників судового процесу; з'ясувати заперечення проти позовних вимог; визначити обставини справи, які підлягають встановленню; з'ясувати, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді; вирішити питання щодо відводів; визначити порядок розгляду справи; вирішити заяви та клопотання учасників справи; вчинити інші дії з метою забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду справи по суті. Тому, незважаючи на досить високу тривалість підготовчого провадження, завдяки його змістовній наповненості, розгляд справи по суті повинен відбуватися швидко – не більше 30 днів з дня початку розгляду справи по суті. На нашу думку, реформування підготовчого провадження має важливе значення, оскільки спрямоване на ефективну підготовку розгляду справи по суті та запобігання затягуванню процесу.

По-третє, однією з новел ЦПК України є можливість сторін у будь-якій справі звернутися до неформальної примирної процедури – врегулювання спору за участю судді, за наслідками якої вони можуть або укласти мирову угоду, або продовжити судовий розгляд. Участь судді у певних примирних процедурах відома законодавству багатьох зарубіжних країн. Наприклад, у Болгарії, Німеччині, Норвегії досудове врегулювання спору здійснюється шляхом проведення присудової медіації – одного з видів медіації, що інтегрована у цивільне судочинство та тісно пов'язана із судом як інституцією. За загальним правилом, суддя, який повинен розглядати спір, може направити справу до іншого судді-медіатора, який не братиме участі у розгляді цього спору, або передати справу на розгляд медіатора, що обраний сторонами та не є суддею або іншим працівником суду. У разі досягнення сторонами консенсусу медіація завершується укладенням відповідної угоди, яку затверджує суддя. За допомогою процедури присудової медіації в зарубіжних країнах вдається вирішити низку проблем, які є характерними і для судової системи України, як-от: накопичення нерозглянутих справ і тривалий час їх розгляду, зростаюча складність спорів, велика кількість апеляційних оскаржень судових рішень. Ефективність присудової медіації визнана як у зарубіж-

²¹ Цивільний процесуальний кодекс України (н 11).

них державах, так і на наднаціональному рівні²², проте національний законодавець обрав іншу модель участі судді у примирних процедурах. Однак інститут врегулювання спору за участю судді не відповідає природі та сутності медіації і містить багато ризиків. На нашу думку, на національному рівні доцільніше було б запровадити процедуру присудової медіації, аніж інститут врегулювання спору за участю судді. Медіація як один з альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів є досить перспективною, а тому потребує законодавчого визнання та підтримки держави щодо впровадження медіації, яка, на жаль, не знайшла відображення у чинному ЦПК України.

Також варто зазначити, що чинним ЦПК України значно розширюється перелік видів зловживань, до яких віднесено дії учасників процесу, спрямовані на безпідставне затягування розгляду справи чи виконання судового рішення, як-от: подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, заявлення завідомо безпідставного відводу та інших дій, що перешкоджають розгляду справи. Також встановлюється відповідальність у вигляді штрафу за зловживання учасниками судового процесу своїми процесуальними правами. Однак чинним ЦПК України не передбачено ані відповідальності суддів, які своїми діями або бездіяльністю створюють затримки, що призводять до порушення конвенційного права на розгляд справи протягом розумного строку, ані порядку оскарження надмірної тривалості розгляду справи. Відповідно до ст. 13 Конвенції кожен, чії права та свободи, визнані в Конвенції, порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами при здійсненні своїх офіційних повноважень. ЄСПЛ неодноразово зазначав про необхідність запровадження в національних правових механізмах захисту права на розгляд справи та виконання судового рішення упродовж розумного строку²³. На жаль, на сьогодні в Україні такий механізм відсутній.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можемо зробити висновок, що наділення суду широкими дискреційними повноваженнями надає можливість судді, враховуючи конкретні обставини справи, на власний розсуд визначати тривалість вчинення процесуальної дії. Однак, чи пра-

²² Т Цувіна, 'Впровадження інституту присудової медіації як перспективний напрямок реформування цивільного процесуального законодавства України' в *Україна на шляху в Європу: реформа цивільного процесуального законодавства України: матеріали науково-практичної конференції: збірник наукових праць* (І Ізарова та Р Ханік-Посполітак за заг ред, Дакор 2017).

²³ Yuriy Nikolayevich Ivanov contre Ukraine: Jugement de la Cour européenne des Droits de l'Homme, Strasbourg 15 octobre 2009 (Requête no. 40450/04) <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95032>> accessed 1 February 2018.

вильним є це і чи можемо ми розраховувати на суддю? Відповідальність учасників судового процесу за зловживання своїми процесуальними правами передбачена, але що робити сторонам у разі затягування розгляду справи суддею і як контролювати дотримання ним вимоги розумності строку? Інакше кажучи, виникає питання щодо необхідності впровадження механізму захисту від дій судді, які призводять до затримок у розгляді справи. На цей аспект звертає увагу ЄСПЛ, зазначаючи, що 'надмірні затримки у здійсненні правосуддя', щодо яких *сторони* у провадженні *не мають жодних національних засобів захисту порушеного права*, становлять "велику небезпеку" для верховенства права²⁴. З огляду на це вважаємо, що дискреційні повноваження суду мають існувати в чітко визначених межах. Як зазначає ЄСПЛ:

*Законом має бути визначений обсяг будь-яких дискреційних повноважень компетентних органів та порядок їх здійснення з достатньою ясністю (курсив наш. – К. Ш.), беручи до уваги законну мету певного заходу, щоб забезпечити особі адекватний захист від свавільного втручання*²⁵.

Для наближення національного законодавства до міжнародних стандартів також необхідно законодавчо передбачити важелі впливу на суддю, який своїми діями порушує розумні строки розгляду справи. Йдеться не лише про дисциплінарну відповідальність, а й про надання особі, яка страждає від таких дій, права на оскарження до суду вищого рівня неправомірних дій або бездіяльності суддів, що призводять до надмірної тривалості розгляду справ. Оскільки у сучасних умовах українська держава чітко визначила свій проєвропейський напрям розвитку, вона повинна забезпечити відповідність національної правової системи стандартам європейської спільноти. З огляду на це одним із пріоритетних напрямів розвитку України має стати створення ефективного механізму захисту права на справедливий судовий розгляд справи та виконання судового рішення упродовж розумного строку, який функціонував би на засадах верховенства права, змагальності, доступності та оперативності.

²⁴ Bottazzi contre Italy: Jugement de la Cour européenne des Droits de l'Homme, Strasbourg 28 juillet 1999 (Requête no. 34884/97) <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62840>> accessed 1 February 2018.

²⁵ Волохи проти України: рішення Європейського суду з прав людини у справі від 2 листопада 2006 р. (заява № 23543/02). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_138 (дата звернення: 01.02.2018).

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Konvetsiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 4 lystopada 1950 r. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (accessed: 15.01.2018) (in Ukrainian).
2. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 18 bereznia 2004 r. № 1618-IV. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2004. № 16 (in Ukrainian).

Cases

3. Bottazzi c. Italy: Jugement de la Cour européenne des Droits de l'Homme, Strasbourg 28 juillet 1999 (Requête no. 34884/97) <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62840>> accessed 15 January 2018 (in French).
4. Brogan et autres c. Royaume-Uni: Jugement de la Cour européenne des Droits de l'Homme, Strasbourg 29 novembre 1988 (Requête no. 11209/84 et al.) <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62007>> accessed 15 January 2018 (in French).
5. Guincho c. Portugal: Jugement de la Cour européenne des Droits de l'Homme, Strasbourg 10 juillet 1984 (Requête no. 8990/80 et al.) <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62055>> accessed 15 January 2018 (in French).
6. Burmich et autres c. Ukraine: Jugement de la Cour européenne des Droits de l'Homme, Strasbourg 12 octobre 2017 (Requête no. 46852/13) <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178082>> accessed 15 January 2018 (in French).
7. H. c. France: Jugement de la Cour européenne des Droits de l'Homme, Strasbourg 24 octobre 1989 (Requête no. 10073/82) <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/rus/pages/search.aspx?i=001-62060>> accessed 15 January 2018 (in French).
8. Hornsby c. Grece: Jugement de la Cour européenne des Droits de l'Homme, Strasbourg 19 mars 1997 (Requête no. 18357/91) <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62579>> accessed 15 January 2018 (in French).
9. Yuriy Nikolayevich Ivanov c. Ukraine: Jugement de la Cour européenne des Droits de l'Homme, Strasbourg 15 octobre 2009 (Requête no. 40450/04). <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95032> accessed> 15 January 2018 (in French).
10. Volokhy proty Ukrainy: rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi vid 2 lystopada 2006 r. (zaiava № 23543/02). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_138 (accessed: 15.01.2018) (in Ukrainian).

Bibliography

Authored books

11. Sakara N, *Problema dostupnosti pravosuddia u tsyvilnykh spravakh: monografia [The Problem of Access to Justice in Civil Matters: Monograph]* (Pravo 2010) (in Ukrainian).

Conference papers

12. Tsvina T, 'Vprovadzhennia instytutu prysudovoi mediatsii yak perspektyvnyi napriamok reformuvannia tsyvilnoho protsesualnoho zakonodavstva Ukrainy' [Introduction of the Institute of Prosecutorial Mediation as a Prospective Direction for the Reform of the Civil Procedural Law of Ukraine], *Ukraina na shliakhu do Yevropy: reforma tsyvilnoho protsesualnoho zakonodavstva: v Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii: zbirnyk naukovykh prats [Ukraine on the Way to Europe:*

Катерина Шабаліна

the Reform of Civil Procedural Legislation: Materials of the International Scientific and Practical Conference: Collection of Scientific Works] (I Izarova ta R Khanyk-Pospolitik za zah red, Dakor 2017) (in Ukrainian).

Thesis abstracts

13. Tkachuk O, 'Realizacija sudovoji vlady u cyviljnomu sudochynstvi Ukrajinu: strukturno-funkcionalnyj aspekt' [Realization of Judicial Power in Civil Legal Proceedings of Ukraine: Structural and Functional Aspect] (avtoref dys d-ra juryd nauk, Kharkivskiy nacionalnyi universytet imeni V N Karazina 2016) (in Ukrainian).

Websites

14. European Court of Human Rights. Statistics on Judgments by State <http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_pending_2018_BIL.pdf> accessed 1 February 2018 (in English).

Kateryna Shabalina

COMPLIANCE WITH THE REQUIREMENT OF TRIAL
WITHIN A REASONABLE TIME IN THE CONTEXT OF REFORMS
OF CIVIL PROCEDURAL LEGISLATION

ABSTRACT. The right to a fair trial which is directly enshrined in cl. 1, Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms comprises, as its integral element, the principle of trial within a reasonable time. The current Code of Civil Procedure of Ukraine (hereinafter – the Ukrainian CCP) contains many novelties which in some way or other relate to the issue of observance of a reasonable time of court trials. What is meant here is primarily the entrenchment in civil procedural legislation of the concept “reasonable time” and the reasonableness of trial times as one of the basic principles of civil proceedings, reforms of preparatory proceedings, introduction of simplified proceedings and the institution of dispute resolution with the participation of a judge, regulation of the provisions on inadmissibility of procedural rights abuse to delay the proceedings and liability for such actions. Today, these issues are poorly investigated, and therefore require an analysis in the context of the reforms of civil procedural legislation.

The purpose of this article is to analyze the main changes in civil procedural legislation ensuing from the adoption of the Ukrainian Code of Civil Procedure as in force in 2017 which concern the length of court trials and the institutions new for civil procedural legislation which are aimed at procedural economy and at reducing the burden on courts; the article also aims at assessing whether the provisions of the current Ukrainian Code of Civil Procedure comply with the international standards of fair trial.

The article specifies the criteria which are taken into account to assess whether a trial time is reasonable, as well as the moment of commencement and end of this time. The author emphasizes that in Ukraine there is a problem of non-execution of court decisions within a reasonable time. A comparison is made of the nature of a reasonable time according to the Ukrainian Code of Civil Procedure as in force in 2004 and the current Code of Civil Procedure of Ukraine. The article reviews the peculiarities of institutions which are new

www.pravoua.com.ua

for civil procedural legislation: simplified proceedings, preparatory proceedings, dispute resolution with participation of a judge, and abuse of procedural rights.

The author emphasizes that it is essential to introduce a mechanism protecting against actions of a judge which delay the case trial, in particular, to limit the discretionary powers, establish the liability of judges for delaying the trial and provide individuals with a possibility to appeal against illegal actions or omissions by judges which result in an excessive length of the proceedings.

KEYWORDS: right to a fair trial; trial within a reasonable time; efficient remedy to protect the right to a fair trial within a reasonable time; the European Court of Human Rights; Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.